

Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen 2006

Vice-admiraal Kelder en Indonesische collega bij de feestelijke ondertekening van contract voor Schelde-korvetten.

Campagne tegen Wapenhandel, december 2007

Mark Akkerman en Frank Slijper

Deze analyse is uitgegeven door de Campagne tegen Wapenhandel in het kader van het project 'Monitoring Nederlandse Wapenhandel' en werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiële ondersteuning van IKV-Pax Christi Nederland en Oxfam Novib

Colofon

Auteurs: Mark Akkerman en Frank Slijper

Eindredactie en lay-out: Wendela de Vries

Uitgave: december 2007

Campagne tegen Wapenhandel

Anna Spenglerstraat 71

1054 NH Amsterdam

T/F: 020-6164684

info@stopwapenhandel.org

www.stopwapenhandel

giro: 3767096

Inhoud

Inleiding	4
1. Nederland en de internationale wapenhandel	5
2. Wapenexporten op land	11
3. Doorvoer	20
4. Internationale defensiematerieelprojecten	26
5. Dual-use	28
6. Overige opmerkelijke export	34
7. Conclusies en aanbevelingen	37

Inleiding

Voor de derde maal presenteert de Campagne tegen Wapenhandel haar 'Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen'.¹ Dit alternatieve jaarverslag over de Nederlandse wapenhandel voorziet in een behoefte, mogen we concluderen uit het intensieve gebruik ervan door Kamerleden, maatschappelijke organisaties en de media. Vorig jaar haalde het zelfs uitgebreid de internationale pers, na een artikel in de Volkskrant.²

Dit rapport is vooral bedoeld als handleiding bij de enorme brij van vergunningsoverzichten die de overheid sinds 2004 publiceert³ en ter aanvulling op de sinds 1998 verschijnende officiële jaarrapporten wapenexportbeleid, die meer de grote lijnen weergeven.⁴ Ten opzichte van vorig jaar is de opzet in grote lijnen gehandhaafd.

Naast een algemene beschrijving van aard en omvang van de Nederlandse wapenexport volgt een overzicht van exportvergunningen uitgesplitst naar een land. Daarna gaan enkele afzonderlijke paragrafen in op de doorvoer van wapens via Nederland, de uitvoer van dual-use goederen, deelname aan internationale defensiematerieelprojecten en overige opmerkelijke export. Het rapport besluit met een aantal conclusies en aanbevelingen.

¹ Zie <http://www.stopwapenhandel.org/publicaties/boekenbrochures/analyse2005-web.pdf> en <http://www.stopwapenhandel.org/publicaties/boekenbrochures/wapenexport2004.pdf> voor de uitgaven over resp. 2005 en 2004

² Zie http://www.volkskrant.nl/economie/article382647.ece/Nederlandse_export_van_wapens_bereikt_record en http://www.stopwapenhandel.org/actueel/indepers/2006_29_12_DPA.html

³ www.exportcontrole.ez.nl met maandoverzichten onder Militaire goederen, Doorvoer en Dual Use goederen.

⁴ Zie www.exportcontrole.ez.nl ; onder 'militaire goederen' staan daar 'Jaarrapportages wapenexportbeleid'.

1. Nederland en de internationale wapenhandel

Nederland verstevigt zijn topositie in de internationale wapenhandel. Net als in het voorgaande jaar is het in 2006 het op vier na grootste wapenexporterende land, volgens berekeningen van het onderzoeksinstituut SIPRI. Alleen de Verenigde Staten, Rusland en Duitsland exporteren veel meer wapens. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk bevinden zich op een vergelijkbaar niveau als Nederland.

Tabel 1.1: Grootste wapenexporterende landen (1977-2006, 2002-2006 en 2006)

	1977-2006		2002-2006		2006	
1	VS	324.650	VS	32.278	VS	7.929
2	Sovjet-Unie	215.656	Rusland	30.654	Rusland	6.623
3	Frankrijk	64.770	Duitsland	9.164	Duitsland	3.850
4	Rusland	64.258	Frankrijk	8.888	Frankrijk	1.557
5	Duitsland	50.519	Verenigd Koninkrijk	4.480	Nederland	1.481
6	Verenigd Koninkrijk	47.275	Nederland	3.215	Verenigd Koninkrijk	1.063
7	China	29.752	Italië	2.591	Italië	860
8	Italië	21.095	China	2.155	Spanje	803
9	Nederland	14.448	Zweden	1.960	China	564
10	Tsjechoslowakije	13.701	Israël	1.709	Zweden	472
11	Zweden	8.260	Oekraïne	1.534	Israël	258
12	Israël	6.409	Spanje	1.270	Canada	227
13	Oekraïne	5.492	Canada	1.186	Polen	169
14	Spanje	4.715	Zwitserland	759	Zwitserland	144
15	Canada	4.645	Oezbekistan	587	Oekraïne	133

Bron: SIPRI Arms Transfers Database (<http://armstrade.sipri.org/>), oktober 2007.

Bedragen in miljoenen US dollars, tegen constante (1990) prijzen. Getallen zijn zgn. trend indicator values en vertegenwoordigen geen financiële transactie waarden; zie:

http://www.sipri.org/contents/armstrad/output_types_TIV.html

Ook op de langere termijn neemt Nederland een steeds vooraanstaandere rol in de wapenhandel in. Een hoge waarde van wapenuitvoer, in eerdere jaren een zeldzame uitschieter, lijkt steeds meer een constante factor. Een vreemde zaak voor een land dat zich graag presenteert als gidsland op het gebied van mensenrechten en internationaal recht, temeer omdat een deel van die wapens z'n weg vindt naar landen die in dat opzicht zeker controversieel genoemd mogen worden. Het bevreemdt des te meer omdat de staat met de

verkoop van overtollig defensiematerieel een van de belangrijkste spelers op de Nederlandse wapenexportmarkt is.

Wapens uit Nederland vinden op grote schaal hun weg naar landen in spanningsgebieden (Midden-Oosten en Zuid-(Oost-)Azië), naar straatarme ontwikkelingslanden (Bangladesh), naar landen met interne conflicten (Indonesië en Thailand) en naar landen met een slechte reputatie op het gebied van mensenrechten (Turkije, Egypte en Pakistan). Zuid-Amerika wordt een steeds belangrijker afzetgebied voor Nederlandse wapens. Chili blijft in deze regio een grootafnemer. Venezuela is in 2006 zelfs de op een na belangrijkste bestemming voor Nederlandse wapens.

De Nederlandse wapenexport blijft bepaald worden door de volgende vier pijlers:

- militaire scheepsbouw;
- verkoop van overtollig defensiematerieel;
- export van componenten voor in het buitenland gebouwde grote wapensystemen;
- uitvoer van hightech defensie-elektronica (radar- en vuurleidingssystemen, optische apparatuur)

Globaal weergegeven kunnen de in 2006 verstrekte wapenexportvergunningen als volgt worden geschetst:

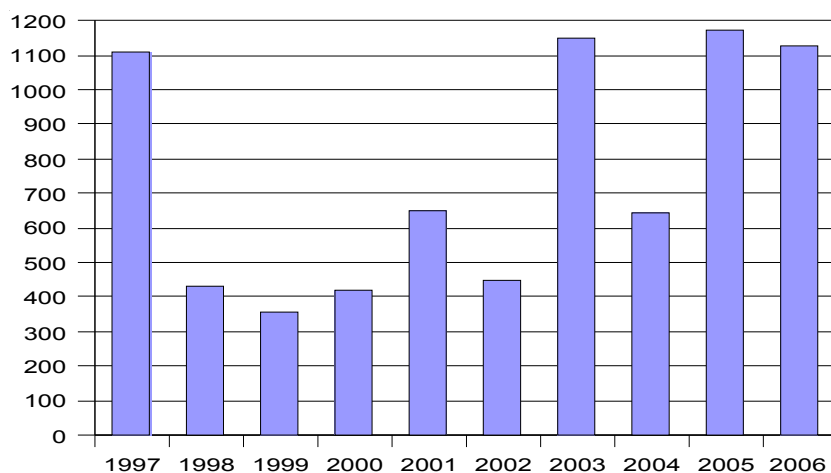
- Totale waarde: 1.125 miljoen euro (2005: 1.175, 2004: 644 miljoen)
- Totaal aantal vergunningen: 1337 (2005: 1333, 2004: 1573)
- Vergunningen met een waarde van meer dan 10 miljoen euro: 19 (2005: 14)
- Aantal tijdelijke vergunningen: 308 (2005: 317, 2004: 460)
- Eindbestemming anders dan voorlopige bestemming: 129 vergunningen (2005: 62), waaronder 35 met Nederland als eindbestemming
- Aantal verlengde vergunningen: 3 (2005: 13, 2004: 14)
- Aantal vervangen vergunningen: 153 (2005: 128, 2004: 182)
- Aantal vergunningen financieel verkeer: 6 (2005: 3, 2004: 5), waaronder 1 tijdelijke en 2 vervangen vergunningen
- Aantal afgewezen vergunningaanvragen: 20 (2005: 15)

Tabel 1.2:

Belangrijkste Nederlandse wapenexportbestemmingen (1997-2006) (vergunningswaarde in miljoenen euro's)													
97-06	97-05	Land	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
1	(1)	Verenigde Staten	102,42	82,45	54,14	94,75	166,13	132,58	237,21	75,35	92,71	63,54	1.101
2	(2)	Duitsland	74,15	56,54	80,86	82,50	49,55	75,35	84,29	88,19	383,89	76,12	1.051
3	(3)	Griekenland	41,70	4,86	8,35	12,39	162,45	46,78	431,66	161,43	3,26	4,11	877
4	(6)	Chili	0,09	56,27	1,68	0,18	10,80	0,51	0,52	0,55	295,62	98,46	465
5	(4)	Zuid-Korea	78,64	4,27	2,86	66,66	34,35	7,96	99,93	114,97	9,75	3,88	423
6	(5)	VAE	368,88	7,26	0,23	0,82	1,41	3,39	0,25	0,44	0,31	1,93	385
7	(18)	Indonesië	3,45	4,36	36,98	2,77	0,32	0,96	5,02	1,22	13,46	278,19	347
8	(7)	Turkije	79,87	61,17	17,43	4,58	6,67	21,83	75,42	3,50	12,42	43,70	327
9	(21)	Venezuela	19,74	0,91	1,41		1,77			27,62	7,67	196,42	256
10	(10)	Diverse NAVO-landen/EU+	15,84	17,74	55,27	30,95	9,16	19,12	1,69	19,83	42,50	41,75	254
11	(9)	Verenigd Koninkrijk	13,70	17,20	33,67	34,40	22,24	10,69	21,69	21,18	22,62	23,49	221
12	(8)	Oostenrijk	203,20	2,04	1,23	1,77	0,18	1,03	4,08	1,12	0,22	0,06	215
13	(11)	Frankrijk	13,25	12,71	5,13	6,85	6,12	21,89	12,42	56,44	20,27	50,52	206
14	(12)	Taiwan	5,13	10,53	8,53	5,67	30,13	38,37	7,19	5,84	21,95	9,59	143
15	(17)	Italië	1,50	1,45	5,04	2,22	2,18	4,99	4,22	21,27	32,49	40,69	116
16	(16)	Canada	11,44	2,36	17,02	3,13	19,97	14,03	2,32	2,81	4,79	31,70	110
17	(13)	Polen	2,41	0,95	1,04	0,77	0,77		89,07	0,48	5,31	3,41	104
18	(14)	Noorwegen	6,17	2,18	1,04	1,18	71,33	1,05	5,27	0,33	6,60	2,09	97
19	(15)	Portugal		0,50	1,18	6,53	1,50	0,47	2,47	1,00	81,34		95
20	(20)	Denemarken	7,99	15,02	11,75	1,18	5,99	0,84	3,54	10,99	1,93	4,30	64
21	(19)	Zwitserland	10,89	10,85	4,99	12,75	8,44	5,61	3,68	2,19	0,21	0,58	60
22	(-)	Letland										57,04	57
23	(22)	Egypte		0,23	0,82	1,23	0,14			0,03	40,36	0,29	43
24	(-)	Finland	1,09	0,23	0,32	0,36	3,08	0,55	1,39	0,75	2,57	30,25	41
25	(24)	India	18,65	0,82			1,36	0,10	8,72	0,39	5,00	5,30	40
26	(23)	Israël	0,59	33,72	0,27	0,14	4,31		0,01			0,39	39
27	(25)	Zweden	3,99	4,22	1,23	3,31	1,81	2,70	4,07	3,98	9,73	2,88	38
28	(26)	Japan	1,18	0,64		5,13	0,14	0,02	1,53	5,55	14,11	3,82	32
29	(30)	Spanje	1,00	0,59	2,63	0,73	3,13	0,95	4,41	2,50	7,02	5,19	28
30	(27)	Bangladesh	0,05			19,74		0,52	2,66	1,17		1,86	26
		Totaal	1.108	432	366	417	651	450	1.151	644	1.175	1.125	7.520

Bron: Ministerie van Economische Zaken, Jaarrapportages Nederlands wapenexportbeleid (1997-2006)

Figuur 1: Nederlandse wapenexportvergunningen 1997-2006 (in miljoenen euro's)

Het grootste aantal vergunningen is voor uitvoer naar Duitsland (383), zo'n 28,6% van het totaal. Het gaat hierbij vooral om vergunningen met een kleine waarde. De drie belangrijkste bestemmingen van Nederlandse wapenexport in 2006, uitgedrukt in de waarde van de afgegeven vergunningen, zijn Indonesië, Venezuela en Chili. In alle gevallen is een grote order (respectievelijk korvetten, radarsystemen en F16s) hierbij bepalend.

Nieuw in het lijstje van belangrijkste exportbestemmingen zijn Letland, Finland en Oman. Ook daar zijn een of twee grote orders bepalend.

Verreweg de grootste exportvergunning was die voor de levering van twee marineschepen aan Indonesië. Dit was tegelijk een van de meest omstreden van de afgelopen jaren. De levering was al geruime tijd eerder aangekondigd en ook in de Tweede Kamer besproken. Ondanks de duidelijke risico's dat deze schepen gebruikt zullen worden voor interne repressie, bijvoorbeeld door kustbeschietingen en troepentransporten, zagen de regering en de meerderheid van de Kamer geen reden de vergunning te weigeren. Het door de regering naar voren gebrachte argument dat de schepen juist bedoeld zijn voor kustwachttaken en bestrijding van piraterij is volstrekt ongelooftwaardig: ze zijn daarvoor onnodig zwaar bewapend en veel te duur. Drie andere vergunningaanvragen voor Indonesië werden wel afgewezen. Het ging daarbij in alle gevallen om beeldversterkerbuizen. Reden voor afwijzing waren de mensenrechtensituatie en het bestaan van interne spanningen.

De op een na grootste vergunning ligt eveneens op het gebied van de scheepsbouw. Thales Nederland levert de elektronica voor acht fregatten die door de Spaanse scheepsbouwer Navantia aan Venezuela geleverd worden. Een deel van het werk besteedt Thales uit aan Imtech.⁵

Samen zijn deze twee orders goed voor ruim 40% van de totale waarde van de afgegeven exportvergunningen in 2006.

⁵ Imtech, Naval News Flash, July 2007

Tabel 1.3: **Belangrijkste bestemmingen in 2006** (naar omvang totale vergunningswaarde)

	Bestemming	exportvergunningen (mln. euro)	Aantal vergunningen
1	Indonesië	278,19	3
2	Venezuela	196,42	3
3	Chili	98,46	6
4	Duitsland	76,12	383
5	Verenigde Staten	63,54	60
6	Letland	57,04	3
7	Frankrijk	50,52	50
8	Turkije	43,70	31
9	NAVO/EU+	41,75	10
10	Italië	40,69	14
11	Canada	31,70	2
12	Finland	30,25	8
13	Verenigd Koninkrijk	23,49	39
14	Oman	20,01	4
15	Taiwan	9,59	5

Ook de verkoop van overtollig defensiematerieel blijft een belangrijk deel van de totale wapenexport uitmaken, hoewel minder dan in voorgaande jaren, toen hieruit de grootste exportvergunningen voortvloeiden.

Tot deze categorie behoren grote vergunningen voor verkoop aan Chili (F16 gevechtsvliegtuigen, 88 miljoen euro) en Finland (raketlanceerinstallaties, 24 miljoen euro). Opvallend is een grote exportvergunning voor de levering van mijnenjagers aan Letland. Het is de eerste vergunning voor wapenuitvoer naar deze Baltische staat.

Daarnaast zijn een aantal grote vergunningen afgegeven voor de uitvoer van componenten voor wapensystemen, die in het buitenland geassembleerd worden. Zie hiervoor ook de paragraaf over materieelprojecten.

Tabel 1.4: **Grootste wapenexportvergunningen** (definitieve, 'nieuwe' vergunningen, vanaf 10 miljoen euro)

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
02-11-2006	26366917	Korvetten	Indonesië		NL	278.148.024
19-10-2006	26484618	Radarsystemen en toebehoren daarvoor	Spanje	Venezuela	NL	190.769.000
16-03-2006	26253098	F-16 gevechtsvliegtuigen	Chili		VS	87.900.000
03-02-2006	26253101	Mijnenjagers	Letland		Onbekend	57.000.000
11-05-2006	26346681	Delen van NH90 helikopters	EU-landen		NL	55.000.000
07-07-2006	26394236	Vuurleidingsystemen en toebehoren daarvoor	Turkije		NL	38.200.000
15-12-2006	26688876	Onderdelen van zoek- en volgradarsystemen	Canada		Niet bepaald	31.149.555
11-10-2006	26580811	Combat Direction System en sensoren	Duitsland		NL	25.200.000
01-02-2006	26243327	MLRS raketlanceerinstallaties en onderdelen daarvoor	Finland		Niet bepaald	23.624.194
12-04-2006	26322057	Delen voor pantservoertuigen	Zweden	NL	NL	19.392.000
18-01-2006	26230683	Long range radarsysteem	VK		NL	17.653.075
09-03-2006	26291062	Long range rondzoekradar	Frankrijk		NL	16.430.200
12-07-2006	26430054	Long Range rondzoekradar	Italië		Div. landen	16.430.200
15-06-2006	26382319	Delen van militaire vliegtuig- en helikoptermotoren	VS		NL	15.000.000
01-03-2006	26281717	Geschutstorens van PzH2000 houwitser	Duitsland		NL	13.911.167
14-09-2006	26543991	Seekerhead assemblies voor het Standard Missile 2 (SM2)	VS		NL	11.330.664
26-07-2006	26460921	Computercomponenten voor F-16 gevechtsvliegtuigen	VS		NL	10.080.996
30-06-2006	26367956	Delen van NH90 helikopters	EU-landen	OMAN	NL	10.000.000
30-06-2006	26367964	Delen van NH90 transporthelicopters	Oman		NL	10.000.000

2. Wapenexporten per land

Hieronder volgt een nadere beschouwing van vergunningen die voor een aantal landen zijn afgegeven. De nadruk ligt hierbij op landen in conflictgebieden, landen met interne conflicten en/of mensenrechtenschendingen en landen met onevenredig hoge defensieuitgaven.⁶ Totaalwaarden beneden de 100.000 blijven – uitzonderingen daargelaten – buiten beschouwing.

Afghanistan

Voor Afghanistan zijn drie⁷ vergunningen afgegeven, twee voor leveringen aan NAVO-troepen (accu's, *headsets* voor communicatiesystemen en kogelwerende vesten) en een voor financieel verkeer (tussenhandel kogelwerende vesten).

Bahrein

Bahrein is al jaren een regelmatige afnemer van militair materieel uit Nederland. In 2006 ging het om één vergunning voor definitieve uitvoer: ruim 0,2 miljoen euro voor delen van communicatiesystemen.⁸ Ondanks in het begin van de eeuw in gang gezette hervormingen is in Bahrein sprake van mensenrechtenschendingen, met name op het vlak van burgerrechten.⁹

Bangladesh

Bangladesh is een van de armste landen ter wereld. Wapenleveringen aan dit land staan dan ook op gespannen voet met criterium 8 van de Europese Gedragscode Wapenexporten, dat bepaalt dat bij met name ontwikkelingslanden uitgaven voor militaire doeleinden niet ten koste zouden mogen gaan van uitgaven voor sociale doelen. Desondanks behoort Bangladesh de afgelopen tien jaar tot de top 30 van afnemers van Nederlandse wapens. In 2006 werd een vergunning, van bijna 2 miljoen euro, voor de export van “vuurleidingsinfrastructuur” afgegeven.¹⁰

Brazilië

Twee vergunningen voor export naar Brazilië in 2006, beide in de categorie 'kleine wapens': munitie (7,62 mm) en machinegeweren.¹¹ Hoewel het om kleine bedragen gaat, vallen hier vraagtekens bij te zetten, gezien de vuurwapenproblematiek in het land (zie ook de paragraaf 'Overige opmerkelijke export').

Chili

Chili is net als in voorgaande jaren de grootste afnemer van afgestoten defensiematerieel. De laatste jaren gaat het in totaal om ongeveer een half miljard euro. Eerdere grote

⁶ De keuze voor niet-EU/NAVO-landen is arbitrair. Zo zijn twee van de belangrijkste bestemmingen van Nederlandse wapenexporten, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, weliswaar goede bondgenoten, maar tegelijkertijd medeverantwoordelijk voor de desastreuze gevolgen van de door hen gestarte oorlogen in Afghanistan en Irak.

⁷ Van 8 maart, 10 en 25 augustus

⁸ Vergunning 26182492 van 27 januari

⁹ Human Rights Watch, World Report 2007, January 2007

¹⁰ Vergunning 26178320 van 18 april

¹¹ Vergunning 26258162 van 30 maart en 26323584 van 8 mei.

leveranties waren 240 Leopard 1 tanks (1998, 43,7 miljoen euro) en vier marinefregatten (2005, 290 miljoen euro - de grootste export in 2005). In 2007 vinden volgens plan nog eens een aantal F16's hun weg naar Chili.

De massale wapeninkopen van Chili, ook bij andere landen, zijn een zorgelijke ontwikkeling. Het land kent ondanks een redelijke economische groei grote armoede en een zeer scheve inkomensverdeling. Bovendien is er sprake van grensgeschillen met Peru. Ook een aantal Kamerfracties stellen vragen bij de vele wapenleveringen aan Chili. De regering ziet dit niet als een probleem. Op Kamervragen antwoordt de Minister van Economische Zaken in maart 2006: "Ondanks stevige retoriek over het dispuut over de zee-grens zijn de betrekkingen tussen Peru en Chili goed. De wederzijdse belangen bij een goede relatie zijn groot en bilaterale gevoeligheden worden op zakelijke wijze afgehandeld."¹²

Dat de vlam wel degelijk in de pan kan slaan, bleek in augustus 2007. Peru eiste een deel van de Stille Oceaan, dat Chili als zijn eigendom beschouwd, op. Chileense fregatten, deels van Nederlandse afkomst, stomen op tot voor de kust van Peru. Een oorlog is dichtbij, maar wordt uiteindelijk in de kiem gesmoord.

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
06-01-06	26198127	Delen van M113 pantservoertuigen	Duitsland	Chili	Onbekend	16.000
06-01-06	26195454	Anti-scheepsraketten	Chili		NL	8.400.000
06-01-06	26195446	Munitie, kal. 76mm, 30mm en .50	Chili		Onbekend	1.873.760
16-03-06	26253098	F-16 gevechtsvliegtuigen	Chili		VS	87.900.000
12-10-06	26558115	Simulator tbv de besturingssystemen van fregatten	Chili		NL	200.000
24-10-06	26578639	Delen van (long range) rondzoekradarsystemen	Chili		Niet bepaald	70.430

Egypte

Het terughoudende wapenexportbeleid richting Egypte werd in 2005 opengebroken, toen het land belangstelling toonde voor ruim 400 door de Nederlandse krijgsmacht afgestoten YPR-voertuigen. Het waarom van deze beleidswijziging blijft onduidelijk, want het land bevindt zich nog altijd in een spanningsregio en ook op de mensenrechtensituatie in het land valt nog wel het een en ander aan te merken.¹³ Zo is er sprake van martelingen tijdens ondervragingen en onderdrukking van politieke oppositie. Daarnaast is al bijna 40 jaar de noodtoestand van kracht, die de overheid verregaande bevoegdheden geeft om bijvoorbeeld burgerrechten in te perken of mensen te detineren. Verkiezingen in Egypte zijn een farce.

Desondanks werden ook in 2006 weer twee vergunningen verstrekt voor wapenuitvoer naar Egypte: een voor delen van een radarvuurleidingssysteem (0,3 miljoen euro) en een

¹² Ministerie van Economische Zaken en Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beantwoording schriftelijke vragen inzake het Nederlandse wapenexportbeleid in 2004, DVB/WW-086/06, 6 maart 2006

¹³ US Department of State, Egypt – Country report on human rights issues, 6 March 2007; Human Rights Watch, World Report 2007, January 2007

voor geleide projectielen.¹⁴ De waarde van de laatste vergunning bedroeg 4 miljoen euro.

India

Kernwapenmacht India leeft al sinds de onafhankelijkheid in onmin met buurland Pakistan. Toen beide landen bovendien kernwapens ontwikkelden en testten, werd in 1998 een stop op wapenexportvergunningen afgekondigd. Hoewel er van betere verhoudingen in feite geen sprake was, werd deze stop in 2003 weer opgeheven. Sindsdien nemen India en Pakistan weer met regelmaat wapens van Nederlandse makelij af.

In 2006 ging het wat India betreft om zeventien vergunningen: vijftien voor delen van radarsystemen, een voor delen van radar-antenneplatforms en een voor golfgeleiders (met Israël als tussenbestemming). De totale waarde van de vergunningen bedroeg zo'n 5,3 miljoen euro.

Indonesië

De grootste wapenexportvergunning van 2006 was voor de levering van twee korvetten, gebouwd door De Schelde, aan Indonesië. Deze is reeds besproken in het eerste hoofdstuk. Er werden verder nog twee kleine vergunningen verstrekt, voor een deel van een radarvuurleidingsstelsel en voor onderdelen van een radarsysteem (via Zuid-Korea)¹⁵, en drie vergunningaanvragen afgewezen.

Israël¹⁶

Rechtstreekse wapenleveranties aan Israël vinden sinds 2002 nauwelijks meer plaats. Een beeld dat in 2007 helaas doorbroken wordt door de voorgenomen levering van afgestoten onderdelen voor het Hawk luchtafweersysteem.¹⁷

In 2006 gaat het bij directe leveranties van militaire goederen echter slechts om twee vergunningen: een voor een ontwerpstudie voor sonarkabels en liersystemen (145 duizend euro) en een voor kabels voor sonarsystemen (via de Verenigde Staten, 248 duizend euro).¹⁸

Daarnaast fungeert Israël in een aantal gevallen (acht vergunningen, ongeveer 6 miljoen euro) als tussenbestemming voor onderdelen van wapensystemen die, vaak na verdere verwerking in de Israëlische defensie-industrie, uiteindelijk in andere landen belanden (zie ook de paragraaf Dual-Use). Ook hier is het Nederlands wapenexportbeleid dubbelzinnig. Directe leveringen aan het Israëlische leger zijn niet toegestaan, maar handel met de Israëlische wapenindustrie wordt wel toegestaan. Deze wapenindustrie is grotendeels in staatshanden en heeft het Israëlische leger als voornaamste klant. Israël staat ook bekend om een "ruimhartig" exportbeleid, ondermeer richting mensenrechtenschenders en ontwikkelingslanden.¹⁹

¹⁴ Vergunning 26536464 van 10 oktober en vergunning 26590108 van 24 oktober

¹⁵ Vergunning 26460999 van 1 september en vergunning 26507804 van 27 september

¹⁶ Zie ook het eerder dit jaar verschenen rapport "Wapenhandel en militaire samenwerking met Israël", Campagne tegen Wapenhandel, oktober 2007.

¹⁷ Ministerie van Defensie, Brief aan de Tweede Kamer over 'Verkoop HAWK-onderdelen aan Israël, 16 oktober 2007; zie ook: Telegraaf, Verhagen wil verkoop HAWK-onderdelen doorzetten, 18 oktober 2007, op <http://www.telegraaf.nl/common/jsp/print/printTemplate.jsp?artId=73289231&secId=9141>

¹⁸ Vergunning 2627026 van 6 maart en vergunning 26203694 van 9 maart

¹⁹ Richard F. Grimmer, Conventional arms transfers to developing nations, 1998-2005, Congressional Research

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
12-01-06	26219566	Delen van anti-tank-raketten	Israël	Italië	NL	59.837
30-01-06	26243955	Delen van anti-tank-raketten	Israël	Polen	NL	1.817.780
29-03-06	26294576	Delen van anti-tank-raketten	Israël	EU-landen	NL	2.404.620
29-03-06	26294568	Delen van anti-tank-raketten	Israël	EU-landen	NL	1.524.807
31-03-06	26125316	Delen van rupsbanden voor civiel gebruik	Israël	Zwitserland	Niet bepaald	26.040
04-07-06	26320526	Mechanische delen van camera's t.b.v.gevechtsvliegtuigen	Israël	VS	NL	62.475
29-08-06	26497957	Mechanische delen van camera's t.b.v.gevechtsvliegtuigen	Israël	VS	NL	96.714
06-11-06	26575826	Golfgeleiders tbv militaire radarsystemen	Israël	India	NL	21.939

Japan

In 2005 werden nog voor 14 miljoen euro vergunningen voor wapenexport naar Japan afgegeven. In 2006 bleef het beperkt tot drie vergunningen, met een totale waarde van iets meer dan 0,2 miljoen euro. Dit bedrag ging bijna volledig naar een vergunning voor levering van 1,1 dimethylhydrazine, vooral gebruikt als onderdeel voor raketbrandstof.²⁰

Kameroen

Voor het eerst in 15 jaar is sprake van significante wapenexport naar Kameroen. Er wordt een vergunning afgegeven voor de uitvoer via België van nachtkijkers, ter waarde van 66.000 euro.²¹ Een opmerkelijke zaak, Kameroen is een van de meest corrupte landen ter wereld en 50% van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Op de gezaghebbende Human Development Index neemt het land de 144e plaats in. Daarmee is het veruit het laagst genoteerde land waaraan Nederlandse wapens geleverd worden.²²

In antwoord op Kamervragen laat de regering weten geen probleem te zien in de export: "De betreffende vergunningaanvraag betrof een levering van observatiekijkers aan het ministerie van Defensie van Kameroen. De aanvraag kreeg een positief advies op grond van de defensieve aard van deze goederen die uitsluitend bedoeld zijn voor bewaking- en observatiedoeleinden."²³

Kazachstan

Kazachstan staat al jaren onder het autoritaire bewind van president Nazarbajev, die oppositie tegen zijn bewind met alle mogelijke middelen probeert te beperken.²⁴

Voor de doorvoer van vizierkijkers via Nederland werd desondanks een vergunning

Service

²⁰ Vergunning 26534178 van 13 september

²¹ Vergunning 26288282 van 14 april

²² Tanzania staat nog lager in deze index, maar de export naar dat land betreft pontons, die hoogstwaarschijnlijk geen militair doel meer hebben.

²³ Ministerie van Economische Zaken, Wapenexportbeleid – lijst van vragen en antwoorden, 22054, 26231 – nr. 117, 11 april 2007

²⁴ Human Rights Watch, World Report 2007, January 2007

verstrekt.²⁵ Doorvoer van traangasgranaten, bij uitstek geschikt voor inzet tegen demonstranten, vond in 2006, net als het jaar ervoor ook plaats (zie onder Doorvoer).

Koeweit

Twee vergunningen voor wapenexport naar Koeweit. Een van ruim 3 miljoen euro, voor de levering van communicatiesystemen en een kleinere (175 duizend euro) voor delen daarvan.²⁶

Macedonië

Twee vergunningen voor uitvoer van infraroodkijkers naar Macedonië, met een gezamenlijke waarde van ruim 0,9 miljoen euro.²⁷

Maleisië

Maleisië is in 2006 goed voor vier wapenexportvergunningen, met een totale waarde van ruim 2 miljoen euro. Veruit de grootste vergunning (ruim 1,6 miljoen euro) is voor de uitvoer van nachtzichtkijkers. De andere wapenexporten verlopen via derde landen.

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
22-03-06	26243939	Militaire CCD-camera met toebehoren in koffer	Zweden	Maleisië	NL	44.076
15-05-06	26320178	Delen van communicatiesystemen	Frankrijk	Maleisië	NL	334.138
19-07-06	26388309	Programmatuur tbv sonarapparatuur	Australië	Maleisië	NL	87.000
11-09-06	26494354	Nachtzichtkijkers	Maleisië		NL	1.645.761

Oeganda

Dat er een wapenexportvergunning voor Oeganda wordt afgegeven lijkt op het eerste gezicht een dubieuze zaak. Het gaat om militaire pontons en bijbehorende motoren ter waarde van bijna drie ton.²⁸ Oeganda is een arm land dat kampt met gewelddadige interne conflicten en mensenrechtenschendingen, ondermeer door militairen.²⁹

Economische Zaken laat echter weten dat het hier om uit pontons opgebouwde veerpontons gaat, die slechts vanwege hun oorspronkelijke militaire gebruik nog als militaire goederen gelden. De pontons waren bestemd voor de UNHCR, de vluchtelingenorganisatie van de VN.³⁰

Een vergunningaanvraag voor de doorvoer van traangasgranaten naar Oeganda, bestemd voor gebruik door de politie, werd afgewezen vanwege de mensenrechtensituatie in het land.

²⁵ Vergunning 26362067 van 24 mei

²⁶ Vergunning 26274095 van 22 maart en vergunning 26288169 van 30 maart

²⁷ Vergunningen 26420083 en 26427207 van 4 augustus

²⁸ Vergunning 26141311 van 18 januari

²⁹ US State Department, Uganda: country report on human rights practices – 2006, 6 March 2007; Human Rights Watch, World Report 2007, January 2007; Human Rights Watch, Get the gun – human rights violations by Uganda's National Army in law enforcement operations in Karamoja region, September 2007

³⁰ Ministerie van Economische Zaken, Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2006, augustus 2007

Oman

Vanwege de aankoop van de NH-90 transporthelikopters behoort Oman in 2006 voor het eerst tot de grootafnemers van de Nederlandse wapenindustrie. De uitvoer van delen van deze helikopters, geleverd door Stork Aerospace, is goed voor twee exportvergunningen, elk met een waarde van tien miljoen euro.³¹

Daarnaast zijn er nog twee kleine vergunningen voor de uitvoer van delen van radarsystemen via het Verenigd Koninkrijk.³²

Pakistan

Pakistan kampt, naast de eerder genoemde spanningen met buurland India, ook met verschillende interne conflicten. Daarnaast strekt de jarenlange dictatuur van president Musharraf ook niet bepaald to aanbeveling. Toch worden vijf vergunningen afgegeven met Pakistan als eindbestemming. De totale waarde van de vergunningen, die via China, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en het Verenigd Koninkrijk lopen, bedraagt 5,8 miljoen euro.

In mei 2006 verschenen berichten over de mogelijke verkoop van vier fregatten van Griekenland aan Pakistan. Het gaat om fregatten van de Kortenaer-klasse die Griekenland eerder van de Nederlandse marine had overgenomen.³³ Voor deze verkoop is toestemming van de Nederlandse regering nodig. Vooralsnog zou die niet gevraagd zijn.

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
16-08-06	26310709	Data management systeem	China	Pakistan	NL	3.459.480
26-09-06	26525942	Delen Jet Fuel Starters voor F16-gevechtsvliegtuigen	VAE	Pakistan	VS	195.865
06-10-06	26460972	Rondzoekradars	VK	Pakistan	NL	2.108.600
13-10-06	26537703	Lenzen voor gebruik in Seaking helikopters	VK	Pakistan	VS	1.126
15-12-06	26640881	Kleppensamenstellingen tbv F16-gevechtsvliegtuigen	VAE	Pakistan	VS	71.753

Singapore

Singapore is in 2006 goed voor vijf uitvoervergunningen, respectievelijk voor onderdelen van motoren, een onderdeel van een F16 gevechtsvliegtuig en voor delen van radarsystemen (drie vergunningen, via tussenbestemming Frankrijk). Het gaat meestal om kleine bedragen; alleen de vergunning voor delen van een radarsysteem heeft een waarde van bijna 1,6 miljoen euro.³⁴

Soedan

Net als bij Oeganda blijkt een op het eerste gezicht dubieuze vergunning³⁵ voor de

³¹ Vergunningen 26367956 en 26367964 van 30 juni

³² Vergunning 26330998 van 26 april en vergunning 26599385 van 24 oktober

³³ Rahul Bedi, Pakistan plans to bolster Navy, Jane's Defence Weekly, Volume 43, Issue 21, 24 May 2006

³⁴ Vergunning 26277841 van 29 maart

³⁵ Vergunning 26141303 van 18 januari

levering van pontons en bijbehorende motoren, ter waarde van ruim een half miljoen euro, aan Soedan bij nader inzien te gaan om veerponten, bestemd voor de UNHCR, die vluchtelingenorganisatie van de VN.³⁶

Suriname

De omvang van de vergunningen voor wapenexport naar Suriname is niet opmerkelijk (3000 euro), maar de verhouding tussen gehonoreerde en afgewezen vergunningaanvragen is dat wel. Er werden in totaal drie vergunningen voor de uitvoer van pistolen of toebehoren daarvoor aangevraagd. Een werd verstrekt, met een waarde van 3000 euro³⁷, de andere twee werden afgewezen. De pistolen van de afgewezen vergunningen waren bedoeld voor schietvereniging 'De Scherpschutter'. Reden voor afwijzing van de vergunningaanvraag was criterium 7 van de Europese Gedragscode: het risico van wederuitvoer naar ongewenste bestemmingen. Onduidelijk is welke klaarblijkelijk bonafide bestemming de toegekende vergunning heeft.

Taiwan

Al sinds jaren worden, vanwege de spanningen tussen Taiwan en China, in principe geen wapenexportvergunningen voor Taiwan afgegeven. Enige uitzondering vormen vergunningen voor vervolgmotoren – meestal voor de twee onderzeeërs die Nederland eind jaren '80 van de vorige eeuw verkocht, soms ook voor radarapparatuur.

Dergelijke orders zijn jaarlijks aan de orde, waardoor Taiwan stevig in de top-20 van afzetlanden voor Nederlandse wapens staat. In 2006 ging het om vijf vergunningen, met een totale waarde van ruim 9,5 miljoen euro.

Zo heeft Taiwan in 17 jaar tijd ruim 200 miljoen euro aan reserve-onderdelen in Nederland gekocht. Een flink bedrag, waarbij de vraag rijst hoe zeker Nederland ervan is dat deze onderdelen uitsluitend voor die oude Nederlandse onderzeeboten gebruikt worden.

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
20-01-06	26233836	Delen voor de onderzeeboten Sea-Dragon en Sea-Tiger	Taiwan		EU-landen	77.750
24-02-06	26277779	Delen voor de onderzeeboten Sea-Dragon en Sea-Tiger	Taiwan		Niet bepaald	488.475
17-10-06	26592909	Delen en toebehoren t.b.v. de Sea Dragon en Sea Tiger	Taiwan		Niet bepaald	7.630.000
29-11-06	26648386	Delen, toebehoren en artikelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EU landen	195.000
20-12-06	26694647	Controle- en meetapparatuur t.b.v. de onderzeeboten	Taiwan		NL	60.897

Tanzania

Net als voor Oeganda en Soedan wordt er ook voor Tanzania een vergunning afgegeven voor de levering van, in dit geval 28, pontons en toebehoren.³⁸ Hoewel het in dit geval niet

³⁶ Ministerie van Economische Zaken, Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2006, augustus 2007

³⁷ Vergunning 26285321 van 6 maart

³⁸ Vergunning 26530776 van 4 september

expliciet vermeld wordt, gaat het vermoedelijk ook hier om een constructie waarbij het geleverde geen militair doel (meer) heeft.

Thailand

Twee vergunningaanvragen werden afgewezen, acht andere werden wel gehonoreerd. De totale waarde van de afgegeven vergunningen was bijna 7,3 miljoen euro. Veruit de grootste vergunning, met een waarde van bijna 6,5 miljoen euro, was voor de uitvoer van elektro-optische vuurleidingsystemen voor de Thaise marine. De systemen worden geleverd door Thales Nederland.³⁹

Al jaren is er sprake van interne spanningen in Thailand, met name in het zuiden van het land. Leger en politie treden hard op tegen demonstranten, wat doden en gewonden tot gevolg heeft. Reden voor de Nederlandse regering om bepaalde aanvragen voor wapenexportvergunningen te weigeren. Het zou echter voor de hand liggen sowieso niet bij te dragen aan de versterking en legitimering van een krijgsmacht die zich schuldig maakt aan mensenrechtenschendingen. De dominante rol van de krijgsmacht blijkt nog het sterkst uit de serie militaire coups in de recente geschiedenis van Thailand; nog in september 2006 grepen de militairen de macht.

De regering ziet dat anders. "De vergunningen die wel werden versterkt, hadden betrekking op goederen die [zich] niet leenden voor inzet bij interne repressie in de betreffende provincies", aldus de staatssecretaris van Economische Zaken.⁴⁰ Voor leveringen aan de marine mag dat misschien zo zijn; voor rupsbanden voor M60-tanks geldt dat zeker niet. Tanks van dit type waren zelfs betrokken bij de meest recente militaire coup. Het afgeven van deze vergunning was 'een menselijke fout', aldus de staatssecretaris van Economische Zaken, waarbij een negatief advies van Buitenlandse Zaken gepasseerd werd.⁴¹

datum afgifte	nr.	goederen omschrijving	bestemming	eindbestemming	herkomst	waarde (€)
06-02-06	26148774	Rupsbanden van M60 tanks	Thailand		VS	23.585
08-03-06	26288320	Delen van radarsystemen	Thailand		Niet bepaald	225.868
08-03-06	26288339	Onderdelen voor radarsystemen	Thailand		Niet bepaald	97.334
13-04-06	26320070	Delen van radarsystemen	Thailand		Diverse landen	12.595
09-05-06	26320127	Electro-optische vuurleidingsystemen met toebehoren	Thailand		NL	6.471.000
19-05-06	26357411	Delen van laser-optische vuurleidingsystemen	Thailand		Diverse landen	384.875
03-08-06	26373433	Rupsbanden voor landingsvoertuigen	Thailand		VS	69.269
06-10-06	26578620	Onderdelen van radarsystemen	Thailand		VK	79.144

³⁹ Thales Nederland, Royal Thai Navy orders Thales MIRADOR systems, press release, 28 April 2006

⁴⁰ Tweede Kamer, Wapenexportbeleid – lijst van vragen en antwoorden, 22054, 26231 – nr. 117, 11 april 2007

⁴¹ Tweede Kamer, Wapenexportbeleid – verslag van een algemeen overleg, 22054, 22112 – nr. 125, 5 september 2007

Turkije

Liefst 31 vergunningen, met een totale waarde van ruim 43 miljoen euro, worden er afgegeven voor wapenexporten naar Turkije. Het land blijft daarmee een van de grootste afnemers van de Nederlandse wapenindustrie. Het blijft ook een land met interne conflicten, met grensoverschrijdende problematiek (met name richting Iraaks Koerdistan) en een problematische verhouding tot de mensenrechten.

De grootste vergunning, ter waarde van ruim 38 miljoen euro, behelsde de uitvoer van vuurleidingsystemen, geproduceerd door Thales Nederland.⁴² Delen en testapparatuur voor dergelijke systemen waren daarnaast goed voor een vergunning van nog eens ruim 1 miljoen euro.⁴³ Met de levering van programmatuur voor een Combat Management System, ook van Thales, was een vergunning van 3 miljoen euro gemoeid.⁴⁴ Alle overige vergunningen hadden waarden van minder dan een half miljoen euro, de meeste slechts enkele duizenden tot tienduizenden euro's.

Turkije was daarnaast goed voor twee van de drie in 2006 afgegeven vergunningen voor financieel verkeer van militaire goederen (zie onder Overige opmerkelijke export).

Venezuela

De groei van wapenexporten naar Venezuela zet zich in 2006 door. De grootste vergunning, ter waarde van ruim 190 miljoen euro, werd afgegeven voor de levering van radarsystemen via Spanje (zie paragraaf Nederland en de internationale wapenhandel). Daarnaast werd een vergunning verstrekt voor uitvoer van delen voor luchtafweersystemen. Opmerkelijk blijft dat hiermee voorbij lijkt te worden gegaan aan de Amerikaanse wapenboycot tegen Venezuela. Er tekent zich in Venezuela een sluipend proces van inperking van burgerrechten af, gericht op machtshandhaving van president Chavez.⁴⁵

VAE

Na een grote fregattenorder in 1997 worden er elk jaar nog enkele relatief kleine vergunningen voor de Verenigde Arabische Emiraten afgegeven. In 2006 gaat het om 1,93 miljoen euro voor twee vergunningen, vooral voor de levering van onderdelen en gereedschap voor M109 houwitsers.⁴⁶

Daarnaast zijn er twee vergunningen voor leveringen van F-16 componenten aan Pakistan via de Verenigde Arabische Emiraten.

Zuid-Korea

Er worden beduidend minder vergunningen afgegeven voor wapenexport naar Zuid-Korea. Met een totaalwaarde van bijna 3,9 miljoen euro (voor acht vergunningen) komt het land voor het eerst sinds jaren niet voor in de top-15 van belangrijkste bestemmingen. Met afstand de grootste vergunning (3,3 miljoen euro) is voor onderdelen van luchtafweersystemen.⁴⁷

⁴² Vergunning 26394236 van 7 juli

⁴³ Vergunning 26562295 van 26 september, met Duitsland als tussenbestemming

⁴⁴ Vergunning 26477417 van 13 september

⁴⁵ Human Rights Watch, World Report 2007, January 2007

⁴⁶ Vergunning 26288991 van 18 april

⁴⁷ Vergunning 26708559 van 22 december

3. Doorvoer

- Het totale aantal meldingen van wapendoorvoer in 2006 bedroeg 2059 (tegenover 1670 in 2005).
- Naar schatting 70% van deze meldingen hebben betrekking op doorvoer van kleine hoeveelheden handvuurwapens, in de meeste gevallen een of twee stuks per melding, vaak voor landen in zuidelijk Afrika. Volgens Economische Zaken zou dit in vrijwel alle gevallen voor jacht of schietsport zijn.
- De resterende 30% bevat enkele grote zendingen en bovendien een flink aantal zorgwekkende bestemmingen – zie hierna.
- Het aantal meldingen van goederen buiten de Wet Wapens en Munitie – veelal (delen van) grotere wapensystemen - bedroeg 42 (tegenover 11 in 2005). Een verviervoudiging, maar nog altijd slechts 2 procent van de totaal gemelde doorvoer.
- Aantal doorvoervergunningen (langzame doorvoer, cq doorvoer met bewerking) ligt op 12 (2005: 15, 2004: 18), waaronder 1 tijdelijke.
- Slechts in 6 gevallen (2005: 5) werd ad hoc vergunningplicht ingesteld op zendingen; driemaal voor steeds twee vuurwapens naar Zimbabwe, eenmaal voor munitie van Brazilië naar Israël en tweemaal voor Israëlische nachtzichtapparatuur resp. traangasgranaten voor Rwanda resp. Oeganda.⁴⁸
- Het gros van de doorvoer loopt via Schiphol (1671 meldingen tegenover 1407 in 2005), gevolgd door de haven van Rotterdam (358, was 338). Verder is Maastricht ook van enige betekenis met 23 meldingen (9 in 2005).

In 2008 zal de nieuwe Algemene Douanewet (ADW) van kracht worden, in het kader waarvan ook de vergunningplicht voor doorvoer wordt uitgebreid. Het nu geldende onderscheid tussen langzame en snelle doorvoer verdwijnt, waardoor 'alle' doorvoer vergunningplichtig wordt. Een belangrijke uitzondering op die regel is de doorvoer naar EU en NAVO lidstaten plus Japan, Zwitserland, Australië en Nieuw-Zeeland; daarvoor zal meldplicht blijven gelden. Hoewel dit een stapje vooruit is, moet er niet al te veel waarde aan gehecht worden. Van de bovengenoemde 30% 'serieuze' wapendoorvoer is het merendeel afkomstig uit die bevriende landen en valt dus buiten zo'n vergunningplicht. Niet meer dan hooguit enkele tientallen vergunningen, waarvan aangenomen mag worden dat die nu ook al extra aandacht kregen en waarop af en toe ook al ad hoc vergunningplicht werd opgelegd, zullen daarmee een beoordeling krijgen vergelijkbaar met reguliere wapenexport.

De Campagne tegen Wapenhandel vindt dit teleurstellend en ziet niet in waarom Nederland niet ook doorvoer uit bevriende landen goed zou controleren. Binnen Europa, en meer nog in vergelijking met de VS, bestaan levensgrote verschillen in interpretatie van het wapenexportbeleid, zoals duidelijk spreekt uit onderstaande opsomming. Het meest opvallend blijkt dat rondom Israël, waarbij Nederland zelf geen export toestaat maar wel grote zendingen uit de VS doorlaat. Ook munitiedoorvoer naar de Filipijnen en

⁴⁸ Hoewel de gegevens niet geheel eenduidig zijn is in vijf gevallen klaarblijkelijk vervolgens de doorvoer geannuleerd. In het geval van Oeganda is wel een vergunning aangevraagd, die vervolgens werd afgewezen.

Guatamala vanuit Spanje zijn voorbeelden van leveringen die naar onze inschatting vanuit Nederland niet goedgekeurd zouden worden. Nederland vindt het klaarblijkelijk belangrijker door zijn vrienden niet als 'zeurpiet' gezien te worden dan om consequent te zijn ten aanzien van wapenleveranties naar mensenrechtenschenders en oorlogsgebieden.

Opvallende bestemmingen

Hieronder een greep uit de meest in het oog springende gemelde wapenzendingen via Nederlands grondgebied in 2006. Globaal gezien vallen een serie zendingen van munitie(delen) vanuit Spanje op, vooral naar Latijns-Amerika, maar ook naar de Filippijnen. Verder gaan traangasgranaten naar Oeganda en Kazachstan. Ook gaan grote vrachten vuurwapens, munitie en onderdelen daarvoor naar de VS. Als bijzonder spanningsgebied en vanwege de enorme hoeveelheden wapentuig vormt Israël een uitzondering binnen de doorvoer en wordt daarom daarna apart behandeld.

Andorra: 51.500 patronen en slaghoedjes vanuit de VS (15 juni). Vorig jaar werd ook al een niet nader gespecificeerde zending munitie vanuit de VS naar Andorra gemeld. Ook valt de hoeveelheid vizierkijkers die de afgelopen jaren via Nederland naar het ministaatje Andorra gaat op. Sinds 2002 gaat het om drie doorvoervergunningen (dus voor langzame doorvoer, cq doorvoer met bewerking) met een totale waarde van 200.000 euro. Andorra beschikt niet over een eigen leger en heeft een politiemacht van enige tientallen agenten.⁴⁹ Het is onduidelijk of de Nederlandse overheid er enig inzicht in heeft voor wie deze spullen bedoeld zijn.

Bangladesh: 53 uit Litouwen afkomstige delen van Mi-8 en Mi-17 transporthelikopters (19 december). De krijgsmacht van Bangladesh gebruikt deze helikopters, die bewapend kunnen zijn.⁵⁰ Ook worden 200.000 stuks 9x19mm patronen vanuit Tsjechië gemeld (27 december).

Bolivia: In totaal 1.065.000 patronen en 960.000 slaghoedjes uit Spanje (3 en 28 november)

Chili: Vanuit Zwitserland gaan 8 houwitsers (8 juni), 10.000 30mm patronen (16 augustus, via Den Helder) en 16 gevechtstanks (9 oktober) naar Chili. Verder vanuit Israël (12 oktober) 198 Jericho pistolen en uit België 93 kogelgeweren en onderdelen (18 december).

China: Vanwege het EU-wapenembargo tegen China is het van belang de achtergrond te weten van een serie meldingen op 21 februari van in totaal 31 kogelgeweren die vanuit Kazachstan via Schiphol daarheen gaan; een overigens ook opmerkelijke route.

Djibouti: "1 set" rotorbladen voor militaire helikopters vanuit Litouwen (20 juni)

Ecuador: 998.400 slaghoedjes vanuit Spanje (3 april)

⁴⁹ <http://www.worldstatesmen.org/Andorra.html>

⁵⁰ Zie ook: Bangladesh Air Force to purchase 8 attack helicopters, Bangladesh Defence News, 31 oktober 2006.

Filippijnen: 1.050.000 hulzen vanuit Spanje (27 september en 10 oktober). Het Filippijnse leger strijdt al jaren tegen een aantal gewapende groeperingen met een vooral islamitische of communistische achtergrond. Daarbij maakt het zich ook schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen, zoals buitengerechtelijke executies en verdwijningen.⁵¹

Guatemala: 39.000 kogelpatronen vanuit Spanje (31 maart). Hoewel de situatie enigszins verbeterd is heeft met name de politie van Guatemala nog altijd een slechte naam, juist ook als het gaat om vuurwapenmisbruik.⁵²

Israël: zie hierna.

Jordanië: Via Maastricht vliegen 386 (pistool)mitrailleurs en 1,3 miljoen stuks munitie afkomstig uit Tsjechië en vooral België.⁵³ Vorig jaar werden ook al ruim 2,5 miljoen stuks Tsjechische munitie vanuit Nederland naar Jordanië verscheept. Kleinere zendingen mitrailleurs uit België gaan ook naar andere landen in het Midden-Oosten, zoals Koeweit, Oman en Qatar.

Kazachstan: Op 23 mei wordt het overladen van 5528 traangasgranaten uit Tsjechië op een vliegtuig naar Kazakstan gemeld. Een net zo grote vracht was in december 2005 ook al gemeld. Daarnaast werd op 24 mei een vergunning verleend voor de 'langzame doorvoer' van vizierkijkers ter waarde van 50.000 euro. Gevraagd naar de Nederlandse positie meldde de regering recent nog negatief geadviseerd te hebben op een proefaanvraag voor de *uitvoer* van nachtzichtapparatuur. De repressieve dictatuur en zorgwekkende mensenrechtensituatie zijn voor Nederland echter geen aanleiding *doorvoer* te weigeren, zolang de zendingen maar van bondgenoten afkomstig zijn.

Maleisië: Twee motoren van Mig-29 gevechtsvliegtuigen (uit Rusland; op 16 augustus en 5 december), twee bewapende pantservoertuigen (Zwitserland; 7 en 22 maart) en een helikopter (Italië, 29 september). Een deel is mogelijk revisie aangezien vergelijkbare vrachten ook de andere kant op gaan.

Oeganda: Door "een misverstand in de communicatie" werd voor een zending van 2800 traangasgranaten uit Israël (20 februari) geen ad hoc vergunningplicht op gelegd. Bij een latere melding (15 maart) van 1400 exemplaren gebeurde dat wel en zag de exporteur uiteindelijk af van vervoer via Nederland. Verder bestaat geen enkel probleem met een helikoptermotor – type onbekend – die vanuit Oekraïne naar het Afrikaanse land gaat (4 december).

Oman: drie zendingen met delen van Lynx-helikopters vanuit het VK (op 2 en 4 oktober).

Peru: Vijf zendingen van in totaal 2,2 miljoen stuks munitie gaan vanuit Spanje naar Peru

⁵¹ Zie ook: Essential Background: Overview of human rights issues in The Philippines, <http://hrw.org/englishwr2k7/docs/2007/01/11/philip14840.htm>

⁵² Zie: <http://hrw.org/englishwr2k7/docs/2007/01/11/guatem14861.htm>

⁵³ Meldingen op 15 februari, 6 maart, 4 juli en 12 september.

(9 juni, 4 augustus, 20 en 29 november). 550.000 daarvan staan te boek als jachtpatronen.

Rusland: Vergunning voor (langzame) doorvoer van vizierkijkers ter waarde van 300.000 euro.⁵⁴ In een toelichting op eerdere zendingen naar Rusland verklaart de regering dat “hoewel dit voor de procedure niet van belang is [omdat voor materieel afkomstig uit bevriende landen standaard toestemming wordt verleend - FS] kan uit de overgelegde Amerikaanse uitvoervergunningen wel opgemaakt worden dat het tot dusver steeds gaat om geweervizieren die in het betreffende land van bestemming aan jagers verkocht worden”.⁵⁵ Of dat in de praktijk ook werkelijk gebeurd is nog maar de vraag.

Qatar: Vanuit Servië worden per auto, trein en boot 902.000 patronen verscheept (21 november). Verder komen vanuit België een tiental handvuurwapens, waaronder mitrailleurs, en bijbehorende munitie. Vanuit Duitsland wordt tweemaal doorvoer van een motor van een F-15 gevechtsvliegtuig gemeld (16 en 22 december).

Suriname: 28 nachtzichtvizieren vanuit India (10 januari)

Taiwan: Vanuit Spanje twee vrachten van in totaal ruim 1 miljoen patronen (22 maart en 4 december)

Verenigde Staten: Een onwaarschijnlijke vracht vuurwapens, munitie en explosieven gaat naar de VS, waaronder:

- 4.500 pistolen, 34.249 geweren en 25.000 kolven uit Roemenië (26 september)
 - 46.130 pistolen, kogel- en machinegeweren uit Polen (6, 7 en 24 november)
 - 8.892 machinegeweren uit Spanje (1 maart)
 - 6.565 pistoolmitrailleurs en 78 machinegeweren vanuit Hongarije (27 december)
 - 4.505 semi-automatische wapens (2 februari) en tweemaal 2.959 kogelgeweren (1 november en 14 december) vanuit Servië(-Montenegro)
 - enkele duizenden kogelgeweren vanuit Portugal (o.a. 27 februari, 9 en 10 augustus, 14 november, 13 en 15 december)
 - 10.310.000 kogelgeweren en delen en toebehoren uit Bulgarije (24 augustus).
 - 42.000 magazijnen vanuit Duitsland (11 mei)
 - ruim 13 miljoen kogelpatronen vanuit Rusland (17 en 23 februari)
 - 30 miljoen patronen 5,45x39 uit Bulgarije (19 juli en 6 november)
 - ruim 8,5 miljoen patronen en 1.905 geweren uit Bulgarije (13 november)
 - 5 miljoen patronen uit Bulgarije (8 juni)
 - idem uit Noorwegen (13 november)
 - 1,5 miljoen patronen uit Polen (20 november)
 - ruim 1 miljoen patronen (7.62mm) uit Israël (10 en 16 november, 7 december)
 - zo'n 170.000 kg uit diverse Europese landen afkomstige explosieven via Rotterdam
- Gezien zowel de problematiek van het wijdverbreide particuliere vuurwapenbezit in de VS, alsook de doorverkoop vanuit de VS aan andere landen, rijst de vraag wat precies de uiteindelijke bestemming van al deze vuurwapens is. Klaarblijkelijk doet Nederland ook

⁵⁴ Zie bijlage 3, “Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2006”, Ministeries van EZ en BuZa, september 2007.

⁵⁵ Lijst van vragen en antwoorden, vastgesteld 19 februari 2007 (22054 nr. 117)

geen moeite dat te achterhalen, ondanks inspanningen op internationaal niveau om de nadelige gevolgen van de handel in kleine wapens in te dammen.

Uruguay: 566.000 patronen uit Spanje (14 december)

Venezuela: 1,1 miljoen patronen vanuit Spanje (2 januari)

Verenigd Koninkrijk: Onder meer 47.000 machinegeweren (Heckler & Koch MP5A5/MP5K en MP7A), ruim 1 miljoen patronen en 1.041 kisten patronen en slaghoedjes uit Duitsland (18 t/m 20 november).

Doorvoer van wapens via Nederland naar Israël (2006)

Meest in het oog springend is de doorvoer van wapens naar Israël, dat met meer dan honderd meldingen de belangrijkste bestemming buiten de NAVO is.⁵⁶ Voor doorvoer is de weg volledig vrij, zolang die maar afkomstig is uit EU of NAVO partnerlanden. En dat is het geval: van de ruim honderd meldingen in 2006 kwamen er maar drie van daarbuiten (zie hieronder).

De tweeslachtigheid van het Nederlandse wapendoorvoerbeleid komt juist bij Israël zo sterk tot uiting omdat het land onderworpen is aan een virtueel wapenembargo: sinds 2002 is minder dan een half miljoen euro aan Nederlandse militaire goederen geleverd.⁵⁷ Niettemin vinden karrevrachten munitie(onderdelen) en andere militaire goederen via vooral Schiphol hun weg naar Israël. Die tweeslachtigheid is bovendien des te curieuzer wanneer in de zomer Israël Libanon binnenvalt en ruim een maand een hevige oorlog woedt. Zelfs in het heetst van de strijd laat Nederland de wapens doorstromen. De oorlog tegen Libanon duurt van 12 juli tot 14 augustus 2006. In die periode wordt de doorvoer van 4.500.000 slaghoedjes, 1.216.000 patronen en 1678 ontstekers via Schiphol naar Tel-Aviv gemeld en ongehinderd doorgelaten, want afkomstig uit de VS.

Het in 2006 vanuit de VS naar Israël via Schiphol doorgevoerde militaire materieel valt als volgt samen te vatten:

- 47 miljoen slaghoedjes
- 1,3 miljoen patronen van diverse kalibers
- 110.000 rook- en traangasgranaten
- 69.000 signaalfakkels (*flares*) voor gevechtsvliegtuigen en helikopters
- 40.000 ontstekers
- 10.658 niet nader gespecificeerde granaten

Het gros van de zendingen is dus afkomstig uit de VS. De handvol uitzonderingen zijn:

- Een zending van 1,2 miljoen stuks Luger pistoolmunitie (17 augustus) uit **Brazilië** waarop ad hoc vergunningplicht werd ingesteld – de enige in 2006 met bestemming Israël - waarna de melding werd ingetrokken. Het is niet bekend of de vracht vervolgens via een andere Europese haven alsnog in Israël terecht is gekomen.
- 160.000 M17/.50 *tracer* patronen (twee vrachten, 22 juni en 19 september) afkomstig uit **Zuid-Korea** en bestemd voor M2, M3 of M85 machinegeweren, werden niet aan een vergunningplicht werden onderworpen.
- Tenslotte nog 820 ontstekers afkomstig uit **Duitsland** (datum melding 20 juli) en twee machinegeweren en 245.320 patronen uit **Slowakije** (13 november).

⁵⁶ Uitzonderd de eerder genoemde veelheid aan losse vuurwapens naar vooral enkele Afrikaanse landen, waarschijnlijk meest voor de jacht.

⁵⁷ Zie ook: “Wapenhandel en militaire samenwerking met Israel”, Campagne tegen Wapenhandel, oktober 2007.

4. Internationale materieelprojecten

De afgelopen jaren is de beschikbare informatie over wapenexporten enorm toegenomen, onder meer omdat vergunningen door de overheid nu openbaar gemaakt worden. Helaas zijn de omschrijvingen van de uit te voeren goederen niet altijd even helder. Zo staat bij de uitvoer van onderdelen voor wapensystemen in veel gevallen de naam van dat systeem niet vermeld, waardoor onduidelijk wat er nu precies voor welke systemen uitgevoerd wordt. Het gaat om tientallen vergunningen met vage omschrijvingen als 'onderdelen voor pantservoertuigen', of zelfs voor meerdere systemen tegelijk, zoals bijvoorbeeld 'delen voor militaire vliegtuig- en helikoptermotoren'. De transparantie schiet hierin tekort, temeer daar onderdelen voor wapensystemen die in andere landen geassembleerd worden een belangrijk deel van de totale Nederlandse wapenexport vertegenwoordigen. Omdat in veel andere gevallen wapensystemen wel genoemd worden zou dat ook consequent moeten gebeuren.

Uit de vergunningen waarin wapensystemen wel met naam genoemd worden, blijkt dat het in 2006 met name gaat om onderdelen voor NH-90 transporthelikopters, Apache gevechtshelikopters, Leopard tanks, Fennek pantservoertuigen en PzH2000 pantserhouwitsers.

Voor de NH-90 transporthelikopter zijn in 2006 zes uitvoervergunningen afgegeven, met een totale waarde van ruim 83 miljoen euro (2005: negen vergunningen, 73 miljoen euro). De onderdelen gingen naar Frankrijk, Duitsland en Oman. De eerste twee zijn naast klant ook productieland. Oman is een van de klanten buiten de EU en een goed voorbeeld van het feit dat, in tegenstelling tot wat vaak gebeurt bij componentenorders die via de VS lopen, eindbestemmingen van zulke orders vaak wel bekend zijn en dus wel degelijk vermeld kunnen worden bij een vergunningsaanvraag. Stork Aerospace maakt deel uit van het consortium NH-Industries dat de NH-90 produceert. In juni 2006 verheugde Stork zich over een extra bestelling van 34 helikopters door de Australische krijgsmacht, die ongeveer 30 miljoen euro in het laatje zal brengen.⁵⁸

Orders voor de Apache gevechtshelikopter, in 2005 nog goed voor 36 miljoen euro aan exportvergunningen, bedragen in 2006 ruim 10 miljoen euro, verdeeld over drie vergunningen. Twee daarvan waren voor de uitvoer van CCD-camera's naar de Verenigde Staten. De derde was een vergunning voor levering van zowel Apache- als F16-onderdelen naar diverse EU-landen.

Naast deze vergunning, waren er nog vier andere substantiële vergunningen voor F16-onderdelen. De totale waarde was ruim 10 miljoen euro. Onderdelen gingen naar de Verenigde Staten, Denemarken en Pakistan (zie ook het overzicht met wapenexporten per land).

Er werden 40 vergunningen afgegeven voor de uitvoer van onderdelen voor Fennek

⁵⁸ Stork NV, Toename NH90-omzet Stork door extra bestelling Australië, persbericht, 21 juni 2006. In 2007 bleken productieproblemen bij de NH-90 een belangrijke oorzaak van de slechte financiële prestaties van de vliegtuigtak van Stork; Arthur 't Hart, Vliegtuigtak Stork presteert slecht, BN De Stem, 27 april 2007

verkenningvoertuigen. Deze gaan allemaal naar Duitsland, om daar geassembleerd te worden. Geen van de vergunningen komt boven de 8.000 euro. In Helmond bouwt Dutch Defense Vehicle Systems – een dochter van de Duitse hoofdaannemer Krauss-Maffei Wegmann – een deel van de productie. Bayards Aluminium Constructies uit Nieuw-Lekkerland levert de casco's.⁵⁹ Het is overigens de vraag of export daarvan naar Duitsland onder de verguningsplicht valt.

Ook van de ruim 80 vergunningen voor uitvoer van onderdelen voor Leopard II tanks zijn de meeste bedoeld voor Duitsland. Griekenland en Spanje zijn twee andere bestemmingslanden. De meeste vergunningen hebben een waarde van enkele duizenden euro's; allemaal blijven ze onder de 200.000 euro.

De PzH2000 pantserhouwitser tenslotte is de nieuwe houwitser van onder meer de Nederlandse, Duitse, Griekse en Italiaanse landmachten en wordt onder meer ingezet in Afghanistan. Het Duitse Krauss-Maffei Wegmann (KMW) is de hoofdproducent van dit kanon. Aan de productie voor de PzH2000's voor de Nederlandse krijgsmacht wordt ondermeer meegewerkt door Van Halteren Metaal, dat de koepel en de wieg maakt.⁶⁰ In 2006 zijn 15 vergunningen voor de uitvoer van onderdelen voor de PzH2000 afgegeven, met een totale waarde van zo'n 17 miljoen euro. Veruit de grootste was een voor geschutstorens, voor bijna 14 miljoen euro.⁶¹ Overigens staan momenteel twaalf van de 36 kanonnen van de Nederlandse landmacht in de verkoop zonder ooit gebruikt te zijn geweest.⁶²

⁵⁹ Zie ondermeer Metaalmagazine, juli/augustus 2006

⁶⁰ <http://www.vanhalterenmetaal.nl/paginas/pzh2000> (bekeken op 9 november 2007)

⁶¹ Vergunning 26281717 van 1 maart

⁶² Zie Wereldwijd Dienstbaar, Ministerie van Defensie, 18 september 2007, p.29

5. Dual-Use

Behalve militaire goederen valt ook de uitvoer van zogenaamde dual-use goederen onder de vergunningplicht.⁶³ Bij deze goederen, met zowel civiele als militaire toepassingen, is in de Nederlandse context vooral de uitvoer van nucleaire en chemische stoffen (bruikbaar voor de productie van massavernietigingswapens) van belang, naast de uitvoer van onderdelen voor nachtzichtapparatuur, die behalve door legereenheden ook gebruikt wordt door politie en bewakingsdiensten.

De mate van transparantie laat op een flink aantal punten te wensen over:

- De rapportage van afgegeven vergunningen is niet altijd even transparant ten aanzien van het eindgebruik. Zo valt soms moeilijk uit te maken of de eindgebruiker een (para)militaire, politie of civiele organisatie is, bijvoorbeeld bij een vermelding “surveillance en beveiligingsdoeleinden” (zie hierna onder nachtzichtapparatuur).
- Ook bij precisieapparatuur verschijnen termen die niet ondubbelzinnig militaire toepassingen uitsluiten, terwijl dit een belangrijk criterium zou moeten zijn in de besluitvorming rond een vergunningsaanvraag (zie hierna onder nucleaire dual-use).
- Verder zijn een aantal open vergunningen afgegeven voor “wereld m.u.v. gevoelige landen”. De “diverse elektronica” waar het om gaat worden niet nader gespecificeerd, terwijl het in deze gevallen om vergunningen met een waarde van vele tientallen miljoenen euro’s gaat. Datzelfde geldt voor de grootste afgegeven dual-use vergunning, nl. die voor “apparatuur voor informatiebeveiliging”, ter waarde van 1,6 miljard euro (13 juni). Hier is de informatiewaarde absoluut ontoereikend voor een beoordeling van de vergunningen.
- Een achteruitgang is dat niet langer het land van herkomst van de betreffende dual-use goederen wordt weergegeven.
- Kwalijk is dat op moment van schrijven (december 2007) nog altijd geen complete gegevens van 2006 beschikbaar zijn.

Noodgedwongen volgt hieronder daarom een beperkt overzicht voor de periode januari tot en met september 2006. In totaal werden in die periode 289 vergunningen verstrekt. Achtereenvolgens zullen exporten van optische apparatuur, chemicaliën en nucleaire dual-use goederen aan bod komen.

Nachtzichtapparatuur

Tot oktober zijn 116 (waarvan 78 ‘definitieve’) vergunningen afgegeven voor zogenaamde beeldversterkerbuizen – het hart van een nachtkijker. Ook worden enkele van zulke vergunningsaanvragen voor Birma (1) en Indonesië (3) afgewezen.

Nederland’s enig bekende fabrikant van beeldversterkerbuizen voor de militaire markt is Photonis-DEP, tot 2005 een dochter van Delft Instruments, maar nu in Franse handen.

Hoewel de gehanteerde term “tweede generatie beeldversterkerbuizen” de indruk kan geven dat het om verouderde technologie gaat, is dat allerminst het geval. Ook de

⁶³ Opvallend genoeg vallen ze buiten de regelingen ten aanzien van doorvoer.

nieuwste typen beeldversterkerbuizen zoals die door Photonis-DEP worden gemaakt vallen onder deze term.⁶⁴ Een belangrijk deel van de export op dit gebied is dan ook bestemd voor militaire klanten. Zo valt ten onrechte een aanzienlijk deel van de Nederlandse wapenexport niet alleen buiten de officiële wapenexportcijfers, ook geldt voor zgn. conventionele dual-use een lagere exportdrempel. Dat wordt ook bevestigd met een blik op de belangrijke afzetmarkten buiten Europa: China, Venezuela, Israël, Zuid-Korea, Rusland, Singapore en Pakistan.

China: Ondanks een Europees wapenembargo weet China zich verzekerd van grote hoeveelheden Nederlandse nachtzichtapparatuur. Exportvergunningen voor China komen in 2006 ruim boven de 8 miljoen euro. Een deel daarvan is voor duidelijk militaire bestemming (grensbewaking), het gros gaat op papier onder de paraplu-terme "Surveillance en beveiligingsdoeleinden" naar allerlei op het eerste gezicht onverdacht lijkende bestemmingen. Het komt ons echter bijzonder ongeloofwaardig voor dat al enkele jaren vrijwel alle nachtzichtapparatuur met bestemming China voor bewakingsdoeleinden voor de Olympische Spelen, infrastructuur en zelfs illegale houtkap verkocht zou worden. Het lijkt waarschijnlijker te veronderstellen dat de Chinese importeur weet dat dergelijke bestemmingen weinig weerstand oproepen en ze (deels) als dekmantel voor (para)militaire en politietaken koopt. Photonis DEP neemt in China onder meer deel in de joint venture North Night Vision Technology, een dochter van een van China's grootste wapenfabrikanten, NORINCO.⁶⁵ Het is de vraag welke garanties zijn verkregen en welke instrumenten Nederland gebruikt om het daadwerkelijke eindgebruik te controleren. Dat geldt niet in de laatste plaats ook voor wat betreft het risico van doorverkoop aan derde landen. China heeft in het recente verleden wapens geleverd aan landen als Soedan en Birma.

In een enkel geval wordt de term grensbewaking overigens wel expliciet gebruikt (20 april, 197.000 euro). Het is de vraag op basis waarvan Nederland dergelijke (para)militaire exporten toestaat. In oktober 2005 ontstond commotie toen een bergbeklimmer beschietingen van vluchtende Tibetaanse geestelijken door de Chinese grenswachten op film had vastgelegd. Daarbij viel een onbekend aantal doden. Dergelijke gevallen worden vaker gerapporteerd.⁶⁶

Israël: Waar Israël normaal niet in aanmerking komt voor militaire goederen, maakt men hier een opmerkelijke uitzondering voor een grote order voor militair gebruik ter waarde van 710.100 euro (13 januari). Hoe deze vergunning zich verhoudt met de criteria van het wapenexportbeleid is ons een raadsel.

⁶⁴ Zie bijvoorbeeld Mark Hewish, "Image is everything", Jane's International Defence Review, mei 2002: "As representatives of non-US companies such as Delft Electronic Products (DEP) in the Netherlands repeatedly point out, though, 'generations' categorizes tubes according to how they are made rather than perform."

⁶⁵ <http://www.nvt.com.cn/english/index.htm> en House of Commons debates, 3 februari 2005 (<http://www.theyworkforyou.com/debates/?id=2005-02-03a.1067.0>)

⁶⁶ Tibetan nun shot dead; other Tibetans feared killed on way to Nepal, <http://www.savetibet.org/news/newsitem.php?id=1036> ; zie ook: Chinese border police open fire on Tibetans on Nangpa-La again, <http://www.phayul.com/news/article.aspx?article=Chinese+border+police+open+fire+on+Tibetans+on+Nangpa-La+again&id=18347>

Rusland: De Nederlandse regering heeft geen moeite met nachtzichtapparatuur naar Rusland. Ook hier is het de vraag welk zicht Nederland heeft op het eindgebruik, zowel binnen Rusland, als wat betreft de kans op doorverkoop aan derde landen. Photonis DEP was de afgelopen jaren met een stand te vinden op de Russische Interpolitex wapenbeurs in Moskou, vooral gericht op antiterreur en staatsveiligheid.

Pakistan: Twee grote orders voor de luchtmacht (22 augustus, 290.000 euro) en voor grensbewakingseenheden (3 mei, 59.000 euro) vallen op. Vooral voor die laatste rijst de vraag hoe die vergunning valt te rijmen met het staande beleid geen materieel te leveren dat in Kasjmir ingezet kan worden.

Tabel 5.1: Exportvergunningen voor dual-use optische apparatuur*) (‘definitieve’, nieuwe vergunningen vanaf 50.000 euro)			
Datum	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Vergunningswaarde
13/06/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven - civiel)	China	2.523.000
16/03/06	Nachtzichtsyste men tbv civiel gebruik	China	972.500
08/06/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven - civiel)	China	855.000
29/06/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven)	China	845.000
18/07/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Venezuela via Noorwegen	738.000
13/01/06	Tbv militair gebruik	Israël	710.100
19/06/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (Spoorwegen)	China	668.000
31/03/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (Spoorwegen)	China	665.000
30/03/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven)	China	591.250
29/06/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven)	China	513.000
22/09/06	Nachtzichtsyste men	Zuid-Korea	379.750
23/03/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (vliegvelden en werven)	China	362.250
22/08/06	Tbv militair gebruik (luchtmacht)	Pakistan	290.000
04/07/06	Tbv de jacht	Rusland	250.000
20/04/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	China	197.000
10/01/06	Nachtzichtsyste men (civiel)	Rusland	180.000
23/05/06	Tbv militair gebruik	Singapore	161.571
07/03/06	Tbv militair gebruik	Singapore	160.824
08/05/06	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Roemenië	105.500
09/05/06	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Roemenië	105.500
25/07/06	Nachtzichtsyste men	Frankrijk via Israël	102.025
18/01/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden	Zuid-Korea	83.457
23/03/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (Olympische Spelen 2008)	China via Hongkong	82.000
25/04/06	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik (luchtmacht)	Turkije via Israël	82.000
18/09/06	Nachtzichtsyste men	Verenigd Koninkrijk via Israël	61.775
03/05/06	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Pakistan	58.630
14/07/06	Onderzoek naar borstkanker	VS	52.525
26/01/06	Tbv militair gebruik	Jordanië	52.458

*) Omschrijving luidt in alle gevallen: “(tweede generatie) beeldversterkerbuizen”

Chemicaliën

Nederland kent een levendige handel in chemicaliën. Voor een deel daarvan – stoffen die onder het Chemische Wapenverdrag en binnen de zogeheten Australië-groep vallen - geldt een vergunningplicht bij uitvoer vanwege het risico dat zij gebruikt kunnen worden in de productie van gifgas. Hoewel deze stoffen ook tal van geheel legitieme civiele toepassingen hebben, vindt de Campagne tegen Wapenhandel dat Nederland de export van dergelijke stoffen naar niet-verdragsstaten zou moeten weigeren. Hoewel het Verdrag dit niet expliciet verplicht zou Nederland, als gastland van het OPCW, hierin naar onze mening een voortrekkersrol moeten vervullen. Momenteel verleent Nederland vergunningen voor bijvoorbeeld Egypte en Israël. Vooral de stoffen fosforpentachloride, fosforoxychloride en fosfortrichloride gelden als proliferatiegevoelig. Gezien gerede vermoedens dat betreffende landen een actief chemisch wapenprogramma hebben, en omdat afdoende controlemogelijkheden ter plekke ontbreken, valt moeilijk te begrijpen waarom Nederland vergunningen toewijst zolang deze staten het chemische wapenverdrag weigeren te ratificeren.

Tabel 5.2: Exportvergunningen voor chemische dual-use stoffen aan niet-leden CWC

Datum	Omschrijving goederen	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Vergunningswaarde
25/07/06	Fosforpentachloride	Vervaardiging van geneesmiddelen	Egypte	750,000
11/05/06	Fosforpentasulfide	Vervaardiging van pesticiden.	Egypte	229,845
03/02/06	Fosforoxychloride	Vervaardiging van smaak- en geurstoffen en agro-chemicaliën	Israël	337,383
06/02/06	Fosforoxychloride	Vervaardiging van smaak- en geurstoffen en agro-chemicaliën	Israël	337,383
22/02/06	Waterstoffluoride	Vervaardiging van microchips	Israël	125,590
04/08/06	Kaliumcyanide	Tbv de galvano-industrie	Israël	4,750
20/01/06	Ammoniumbifluoride	Etsen en activeren van metalen	Israël	6,000
04/08/06	Natriumcyanide	Tbv de galvano-industrie	Israël	9,975
03/08/06	Fosforoxychloride	Vervaardiging van vlamvertragers	Taiwan	734,630
15/05/06	Fosfortrichloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	1,002,570
10/04/06	Fosfortrichloride	Vervaardiging van (vloeibare) fosfiet anti-oxidanten	Taiwan	38,757
09/01/06	Fosfortrichloride	Vervaardiging van (vloeibare) fosfiet anti-oxidanten	Taiwan	184,272
11/05/06	Fosfortrichloride	Vervaardiging van brandvertragers	Taiwan	259,574
15/09/06	Fosfortrichloride	Tbv de kunststofindustrie	Taiwan	612,900
09/01/06	Fosfortrichloride	Vervaardiging van (vloeibare) fosfiet anti-oxidanten	Taiwan	737,088
04/01/06	Fosfortrichloride	Vervaardiging van (vloeibare) fosfiet anti-oxidanten	Taiwan	838,344
04/01/06	Fosfortrichloride	Tbv de kunststofindustrie	Taiwan	894,654
11/05/06	Fosforpentachloride	Vervaardiging van lithiumhexafluorofosfaat	Taiwan	216,356

Nucleaire dual-use

Hierbij gaat het om enkele vergunningen voor ultracentrifugetechnologie en uranium voor Brazilië, Duitsland, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, de VS en Zuid-Korea.

Daarnaast is een aantal vergunningen afgegeven voor 'drukcomzetters', waaronder voor China en Taiwan (beide vergunningen zijn van 29 september en bedragen ruim 1,2 miljoen euro elk). Afhankelijk van de specificaties kunnen drukcomzetters gebruikt worden voor nucleaire programma's. Schijnbaar identiek materiaal ging ook naar Maleisië en Singapore. Een Maleis bedrijf speelde een paar jaar geleden een hoofdrol bij het bekend

Tabel 5.3: Selectie exportvergunningen voor goederen met nucleaire toepassingen

Datum	SG-Post	Omschrijving goederen	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Vergunningswaarde
27/02/06	0B001b	Delen van ultra gascentrifuges	Uraniumverrijking	Duitsland	37,617,013
29/08/06	0B001b	Delen van ultra gascentrifuges	Uraniumverrijking	Verenigd Koninkrijk	85,383,279
13/01/06	0C001	Uraniumhexafluoride (U-235 < 0,4%)	Uraniumverrijking	Rusland	1,324,721
25/07/06	0C002	Uraniumhexafluoride (U-235 < 5,0%)	Energie-opwekking	Brazilië	96,574,640
28/02/06	0C002	Splijstofelementen	Afvoer en ontmanteling	VS	210
21/06/06	0C002	Uraniumhexafluoride (U-235 < 5,0%)	Energie-opwekking	Zuid-Korea	165,539,663
17/01/06	0C004	Grafiet	Hoogoven	India	3,987
18/07/06	0E001	Technologie tbv uraniumverrijking mbv ultra gascentrifuges	vervaardigen van een verrijkingsinstallatie	Duitsland en VK	100,000,000
31/03/06	0E001	Technologie tbv de productie van opvangsystemen voor	Productie voor isotoopscheidingsinstallaties	VS	3,700,000
08/08/06	0E001	Technologie tbv uraniumverrijking mbv ultra gascentrifuges	Vervaardigen van een verrijkingsinstallatie	VS	5,000
10/08/06	2B201a	Ultraprecisie CNC gestuurde draaibank	Draaien van hoogprecisie lagers	China	689,000
28/03/06	2B201a	Ultraprecisie CNC gestuurde draaibank	Draaien van precisie onderdelen	India	214,500
29/09/06	2B230	Onderdelen voor drukcomzetters	Vervaardiging van halfgeleider-elementen of -materialen	China	1,201,725
01/09/06	2B230	Onderdelen voor drukcomzetters	Vervaardiging van halfgeleider-elementen of -materialen	Maleisië	1,201,725
01/09/06	2B230	Onderdelen voor drukcomzetters	Vervaardiging van halfgeleider-elementen of -materialen	Singapore	1,201,725
29/09/06	2B230	Onderdelen voor drukcomzetters	Vervaardiging van halfgeleider-elementen of -materialen	Taiwan	1,201,725
01/09/06	2B230	Onderdelen voor drukcomzetters	Vervaardiging van halfgeleider-elementen of -materialen	Zuid-Korea	1,201,725

worden van het internationale nucleaire netwerk onder leiding van de Pakistaan Abdul Qadeer Khan, dat onder meer aan Libië, Iran en Noord-Korea nucleaire apparatuur verkocht. In december 2005 werd Khan's handelspartner Slebos door de rechtbank in Alkmaar veroordeeld voor de illegale export van drukomzetters naar een van de inkoopfirma's van Pakistan's kernwapenprogramma.⁶⁷

Ook voor vergunningen voor precisiedraaibanken geldt proliferatiegevaar. Dat geldt zeker voor India, dat het Non-Proliferatieverdrag niet heeft getekend. Afhankelijk van de precieze specificaties van de betreffende goederen – die niet in de door de overheid gepubliceerde gegevens worden vermeld – moeten zowel voor de drukomzetters als de precisiedraaibanken vraagtekens geplaatst worden bij de mate waarin Nederland afdoende kan controleren dat deze spullen daadwerkelijk een civiel eindgebruik kennen.

⁶⁷ http://zoeken.rechtspraak.nl/resultpage.aspx?snelzoeken=true&searchtype=ljn&ljn=AU8253&u_ljn=AU8253

6. Overige opmerkelijke export

Clustermunitie

De Nederlandse regering heeft op 27 juni 2007 bekend gemaakt dat de krijgsmacht (in dit geval de luchtmacht) geen clusterbommen meer zal gebruiken ("tot nader order"). Deze stap werd bekritiseerd door de Cluster Munitie Coalitie, omdat hiermee de deur voor gebruik op een kier blijft staan.⁶⁸

In februari 2007 is in Oslo een conferentie geweest op initiatief van een groep landen, onder leiding van Noorwegen, waarbij is afgesproken dat gewerkt gaat worden aan een actieplan om eind 2008 te komen tot een juridisch bindend instrument voor een verbod op clustermunitie (gebruik, productie, opslag, handel). Nederland steunt dit zogeheten Oslo-proces wel, maar op een vrij passieve wijze.

Net als in 2005, werd een deel van de afgestoten voorraad Nederlandse clusterbommen, de M26-raketten, voor demilitarisatie via Duitsland getransporteerd naar Italië.⁶⁹ De waarde van de bijbehorende uitvoervergunning bedraagt bijna 2 miljoen euro. Daarnaast ging er voor ruim 92 duizend euro clustermunitie naar Duitsland, eveneens voor demilitarisatie.⁷⁰

Kleine wapens

De opvallendste vergunning voor verkoop van kleine wapens was voor de uitvoer van een onbekend aantal machinegeweren ter waarde van 9000 euro naar Brazilië.⁷¹ Het is onduidelijk waar deze machinegeweren terecht komen.

Brazilië kampt met grote problemen op het gebied van vuurwapens. Het is het land met de meeste vuurwapengerelateerde doden per jaar in de wereld. Vooral in de krottenwijken woedt een hevige strijd tussen drugsbendes en politie, waarbij beide partijen zich schuldig maken aan excessief vuurwapengeweld.⁷² Het gebruik van machinegeweren is hierbij een groeiend probleem.

Daarnaast verdwijnen veel vuurwapens in Brazilië in het illegale circuit en is er sprake van een levendige smokkel aan de grens.⁷³

Overige vergunningen voor de uitvoer van kleine wapens gaan vooral naar landen binnen de EU, met name Duitsland. Het gaat veelal om kleine vergunningen, voor bijvoorbeeld een of enkele handvuurwapen(s) of kleine hoeveelheden munitie.

⁶⁸ De Nederlandse Clustermunitie Coalitie bestaat uit IKV Pax Christi, Amnesty International, Oxfam Novib, Unicef en Stichting Vluchteling; Clustermunitie Coalitie, Clustermunitie Coalitie zet vraagtekens bij Kabinetbesluit, persbericht, 27 juni 2007

⁶⁹ Vergunning 26568048 van 28 september

⁷⁰ Vergunning 26438160 van 17 juli

⁷¹ Vergunning 26323584 van 8 mei

⁷² Joanna Wright, Firearms and drugs fuel conflict in Brazil's favelas, Jane's Intelligence Review, November 2005

⁷³ Amnesty International, Brazil: 'They come in shooting': policing socially excluded communities, press release, 2 December 2005

Chemicaliën voor militair gebruik

Er werden in 2006 zeven vergunningen afgegeven voor de uitvoer van toxische stoffen naar Duitsland. Alle waren bedoeld voor “onderzoek naar bescherming”. Om welke stoffen het ging, wordt niet nader gespecificeerd. De afgelopen jaren zijn vaker dergelijke vergunningen afgegeven, zowel voor Noorwegen, Duitsland en Japan.

Verder valt een vergunning op voor 1,1-dimethylhydrazine aan Japan, ter waarde van 190.685 euro.⁷⁴ Deze stof wordt vooral gebruikt voor raketbrandstof.

Overig

Er werden twee exportvergunningen afgegeven voor de uitvoer van telkens één gedemilitariseerd gevechtsvliegtuig naar Griekenland. Beide vergunningen hebben een waarde van slechts 7000 euro.⁷⁵ In dezelfde categorie kunnen de vergunningen voor de uitvoer van twee onklaar gemaakte houwitsers naar het Verenigd Koninkrijk genoemd worden, beide met een waarde van 4000 euro.⁷⁶

Vergunningen voor financieel verkeer

In 2006 werden drie definitieve vergunningen voor financieel verkeer van militaire goederen afgegeven. Dergelijke vergunningen zijn nodig wanneer een Nederlandse ingezetene een financiële handeling verricht met betrekking tot militaire goederen die zich buiten de EU bevinden, of binnen de EU buiten het vrije verkeer.⁷⁷ Voor handel met Turkije zijn twee vergunningen afgegeven, met een totale waarde van ruim 9 miljoen euro, voor een maritiem surveillancesysteem. Mogelijk houdt dit verband met de Turks-Nederlandse joint venture Yaltes, waarin Thales Nederland een belang van 40 procent heeft.

Vergunningen financieel verkeer

datum	nr.	goederen omschrijving	land van bestemming	herkomst	waarde (€)
08-03-06	26249929	Kogelwerende vesten	Afghanistan	Zuid-Korea	42.148
16-05-06	26343518	Communicatiesysteem t.b.v. IMSS	Turkije	Turkije	6.210.933
16-05-06	26343526	Delen Integrated Maritime Surveillance System	Turkije	Turkije	2.923.801

⁷⁴ Vergunning 26534178 van 13 september

⁷⁵ Vergunningen 26335329 en 26335337 van 1 mei

⁷⁶ Vergunning 26235529 van 18 januari en vergunning 26301394 van 17 maart

⁷⁷ Ministerie van Economische Zaken, Handboek strategische goederen, 2006

Afgewezen vergunningaanvragen

Er werden in 2006 twintig vergunningaanvragen afgewezen, vijf meer dan in 2005.⁷⁸ Tot de afgewezen bestemmingen behoren India, Indonesië, Israël, Suriname, Taiwan en Thailand, terwijl andere aanvragen voor die landen wel positief werden beoordeeld. Soms valt moeilijk te verklaren waarom de ene vergunningaanvraag wel wordt gehonoreerd en de andere niet. Zo werd een vergunning voor de upgrade van een sonarsysteem voor de marine van Taiwan afgewezen, terwijl andere duikboot gerelateerde leveringen wel werden toegestaan. Ook in het geval van Thailand wordt soms wel en soms weer niet export van onderdelen van landmachtvoertuigen toegestaan.

Andere landen waarvoor vergunningaanvragen werden afgewezen waren Birma, Hong Kong, Oeganda en Tanzania.

In tegenstelling tot vorig jaar meldt het jaarrapport wapenexportbeleid 2006 niet welke van deze afwijzingen sondages (proefaanvragen) betreffen, en welke daadwerkelijke vergunningsaanvragen.

⁷⁸ Zie Bijlage 4 “Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2006”, Ministeries van Economische Zaken en Buitenlandse Zaken, 13 september 2007

7. Conclusies en aanbevelingen

Met meer dan een miljard euro aan wapenexportvergunningen in 2006 verstevigt Nederland zijn positie **als een van 's wereld grootste wapenexporteurs**. Het internationale onderzoeksinstituut SIPRI rekent Nederland als nummer vijf in hun meest recente jaarboek. Tot de belangrijkste afnemers van militair materieel uit Nederland behoren landen waar sprake is van interne conflicten, een slechte mensenrechtensituatie, gespannen verhoudingen met een buurland, of een dreigende wapenwedloop.

Grote orders komen in 2006 vooral van buiten de NAVO. Scheepswerf De Schelde kreeg toestemming voor de uitvoer van twee van in totaal vier korvetten naar **Indonesië** (278 miljoen euro). Thales Nederland zag groen licht voor verkoop van radarapparatuur aan **Venezuela** (190 miljoen euro). **Chili** tenslotte kocht F-16 gevechtsvliegtuigen, raketten en munitie van Defensie voor 186 miljoen euro. **De verkoop van overtollig defensiematerieel blijft een belangrijke peiler van de Nederlandse wapenexport.** De Campagne tegen Wapenhandel vindt dat de staat in dat opzicht een dubbele pet op heeft als controleur én exporteur – en dus direct belanghebbende.⁷⁹ Vanuit haar voorbeeldfunctie zou de overheid juist voor defensieverkopen een daadwerkelijk restrictief beleid moeten voeren.

Op het gebied van de **doorvoer** vallen met name de grote hoeveelheden die vanuit de Verenigde Staten via Schiphol naar **Israël** worden verscheept. Hoewel het zelf bijzonder terughoudend is met de verkoop van militair materieel aan Israël, legt het de doorvoer geen strobreed in de weg – ook niet wanneer het in oorlog is met buurland Libanon, zoals in de zomer van 2006.

De Campagne tegen Wapenhandel vindt dit ronduit schokkend en ziet niet in waarom Nederland niet ook doorvoer uit bevriende landen goed zou controleren. **Binnen Europa, en meer nog in vergelijking met de VS, bestaan levensgrote verschillen in interpretatie van het wapenexportbeleid**, zoals duidelijk spreekt uit onderstaande opsomming. Nederland vindt het klaarblijkelijk belangrijker door zijn vrienden niet als 'zeurpiet' gezien te worden, en legt daarom wapendoorvoer naar mensenrechtenschenders en oorlogsgebieden geen strobreed in de weg.

Het gros van de aanbevelingen die wij vorig jaar in onze wapenexportanalyse deden geldt nog steeds. De belangrijkste geven we hieronder verkort weer.

Militaire goederen

- In de **rapportage van eindbestemmingen van componenten** zien wij een klein beetje vooruitgang. Vooral binnen Europa lijken daarvoor minder problemen te bestaan, getuige bijvoorbeeld de melding van NH-90 gerelateerde uitvoer met eindbestemming Oman. In het geval van onderdelen die via de VS lopen (bijvoorbeeld voor de Apache of F-16) zien we dit nog maar sporadisch. Nederland moet bij exporteurs strenger controleren op hun plicht de **uiteindelijke bestemming van de te leveren onderdelen in de**

⁷⁹ Zie ook de eerder dit jaar verschenen briefing 'Wereldwijd leverbaar – De overheid als grootste wapenhandelaar', Campagne tegen wapenhandel, november 2007 (<http://www.stopwapenhandel.org/publicaties/factsheets/materieelverkoop.pdf>).

vergunningaanvraag te vermelden.

- bij de verkoop van **overtollig defensiematerieel** moet de **Tweede Kamer structureel en ruim vooraf geïnformeerd** worden, in lijn met de motie Van den Doel c.s. van 17 december 1996.

Doorvoer

- Hoewel we de nieuwe **vergunningplicht** een stapje vooruit vinden, zou deze **onverkort moeten gelden voor alle doorvoer, ook die uit EU en NAVO landen**. Nu is de uitbreiding van de vergunningplicht in de praktijk zeer beperkt.

- Momenteel staat op de exportcontrole website van EZ geen enkele verwijzing naar de op handen zijnde nieuwe doorvoerregels. Daarmee is het twijfelachtig of de vervoerssector tijdig op de hoogte raakt van de nieuwe maatregelen.

- **Doorvoer van dual-use zou ook vergunningplichtig moeten worden**, onder meer ter voorkoming van de verdere verspreiding van massavernietigingswapens. Nederland zou zich hiervoor in moeten zetten binnen de EU waar momenteel een **herziening van het EU-beleid dienaangaande** op tafel ligt.

Dual-use

- Naast controle op doorvoer van dual-use moet ook de **vergunningsplicht in het kader van het Financieel Verkeer Strategische Goederen weer gaan gelden voor tussenhandel in dual-use goederen**.

- Zeker voor vergunningsaanvragen waarbij **(para)militair gebruik** aannemelijk is (zoals in het geval van onderdelen voor nachtzichtapparatuur), dienen deze als militaire goederen beoordeeld te worden.

Transparantie

- Problematisch blijft de **grote vertraging** waarmee Economische Zaken maandoverzichten op de website publiceert. Begin december 2007 is nog niets bekend over het afgelopen jaar; van de dual-use ontbreken zelfs nog de laatste drie maanden van 2006. Het mag niet te veel gevraagd zijn steeds met een vertraging van een of twee maanden dergelijke gegevens te publiceren.

- Betere, **consequentere vermelding van type wapensysteem** in de goederenomschrijving.

- Vermelding van **aantallen goederen** bij exportvergunningen.

- Ook blijven wij hameren op **vermelding van de eindgebruiker** bij doorvoer en uitvoer van militaire goederen, zoals dat ook bij de dual-use vergunningen gebeurt, met een onderscheid naar krijgsmacht, politie, veiligheidsdienst, dan wel particulier, industrie of tussenhandel. Dit is onontbeerlijk voor een goede interpretatie van de gegevens.

- Campagne tegen Wapenhandel dringt ten slotte nogmaals aan op **regelmatige publicatie van opgelegde catch-all beschikkingen** die zijn opgelegd voor de uitvoer van niet-strategische goederen.

Publicaties Campagne tegen Wapenhandel vanaf 2006

- **Wereldwijd Leverbaar. Handel in overtollige Nederlandse wapens. Factsheet.** Mark Akkerman. Uitgave CtW, november 2007
- **Wapenhandel en militaire samenwerking met Israel.** Mark Akkerman. Uitgave CtW, oktober 2007
- **Project Butter factory, Henk Slebos and the A.Q. Khan nuclear network.** Frank Slijper. Uitgave Transnational Institute/CtW, september 2007.
- **Pensioengeld voor oorlogsgeweld, Pensioenfondsen, ethisch beleggen en de wapenindustrie.** Mark Akkerman. Uitgave CtW, juli 2007.
- **European Export Credit Agencies and the financing of arms trade.** Marijn Peperkamp, Martin Broek, Frank Slijper, Wendela de Vries. Uitgave European Network Against Arms Trade, juni 2007
- **Financing misery with public money European Export Credit Agencies and the financing of arms trade.** Marijn Peperkamp, Martin Broek, Frank Slijper, Wendela de Vries. Uitgave European Network Against Arms Trade, juni 2007
- **Nederland en de chemische wapens van Irak.** Mark Akkerman, Uitgave CtW, mei 2007.
- **Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen 2005.** Frank Slijper, Martin Broek. Uitgave CtW, december 2006.
- **Nederlandse wapenleveranties aan Chili.** Mark Akkerman. Uitgave CtW, oktober 2006.
- **Kinderen buiten schot; Nederland, kleine wapens en de gevolgen voor kinderen.** Mark Akkerman, Martin Broek. Uitgave UNICEF, juni 2006.
- **Onzichtbare handel. Doorvoer van wapens via Nederland.** Martin Broek. Uitgave NOVIB, mei 2006.
- **Wapens of ontwikkeling, militaire exportkredieten.** Marijn Peperkamp, Martin Broek. Uitgave CtW, maart 2006.
- **The arms industry and the EU Constitution.** Wendela de Vries, Martin Broek. Uitgave European Network Against Arms Trade, januari 2006.